

Σεμ. 10 (16 Μα.) Αριστοτέλης II: ο φυσικός κόσμος

φυσική: η επιστήμη που μελετά το σύνολο των μεταβαλλόμενων αισθητών όντων.

αριστοτελικό μοντέλο εξήγησης: η φύση είναι αυτόνομος οργανισμός που έχει μια ενδογενή ικανότητα εκτέλεσης διαδικασιών οι οποίες αποσκοπούν στην πραγματοποίηση και τη διατήρηση ενός σχεδίου που δεν σχετίζεται με τη θεία πρόνοια (πρβ. Πλάτωνας) ή την ύπαρξη ενός παντοδύναμου παράγοντα (πρβ. Αναξαγόρας), αλλά ταυτίζεται με την ίδια τη φύση των όντων. Η φύση εμπεριέχει την αιτία του εαυτού της.

Κίνηση

Ο φυσικός κόσμος χαρακτηρίζεται από διαρκή μεταβολή, *κίνηση* με τη διευρυμένη σημασία του όρου (γέννηση και φθορά, αύξηση και μείωση, ποιοτική αλλαγή, μετατόπιση). Διάκριση ανάμεσα σε *πρώτο κινούν* (οντότητα απαλλαγμένη πλήρως από την ύλη που προκαλεί κίνηση χωρίς η ίδια να κινείται) και όντα σε κίνηση που διαιρούνται σε αθάνατα (τα ουράνια σώματα) και θνητά (τα σώματα του οικείου κόσμου μας).

ΟΥΡΑΝΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

αθάνατα σώματα

τάξη και σταθερότητα

κυκλική αιώνια κίνηση

αιθέρας

ΥΠΟΣΕΛΗΝΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

θνητά σώματα

διαρκείς αλλαγές

κάθε είδος παροδικής κίνησης

γη, φωτιά, νερό, αέρας

Μορφή, ύλη, τέλος

Ο κόσμος ως σύνολο είναι αγέννητος και άφθαρτος, όπως και τα είδη (άνθρωπος, ζώα, φυτά) που τον αποτελούν, δηλαδή οι σταθεροί συνδυασμοί ανόργανης ύλης. Αυτό όμως δεν αποκλείει τις διαφοροποιήσεις. Υπάρχει ένας σταθερός πυρήνας χαρακτηριστικών που αποδίδονται στον άνθρωπο (π.χ. κάθε άνθρωπος έχει κεφάλι αλλά το μέγεθος διαφέρει από άνθρωπο σε άνθρωπο). Άρα η φύση έχει προικίσει κάθε άνθρωπο με μια ενιαία δομή (*μορφή*) παρότι η υλική του υπόσταση είναι διαφορετική (*ύλη*). Κάθε δείγμα ανθρώπου (*καθ' ἑκάστον*, π.χ. ο Σωκράτης) είναι μια μοναδική σύνθεση μορφής και ύλης.

Κάθε κίνηση περιλαμβάνει τρία στοιχεία: ένα *υπόστρωμα* που παραμένει σταθερό κατά τις αλλαγές (π.χ. άνθρωπος), ένα στάδιο *στέρησης* (π.χ. αμόρφωτος άνθρωπος), και ένα τελικό στάδιο *πραγμάτωσης* (π.χ. μορφωμένος άνθρωπος). Το υπόστρωμα καθορίζει τι μπορεί να προκύψει. Δεν οδηγούμαστε δηλαδή από μια οποιαδήποτε στέρηση σε μια οποιαδήποτε πραγμάτωση (π.χ. από το σπέρμα του γονέα μπορεί να προκύψει μόνο άνθρωπος και όχι άγαλμα) ούτε καθετί μπορεί να γεννήσει κάτι του ίδιου είδους (π.χ. το τραπέζι δεν γεννά τραπέζι). Επομένως καμία διαδικασία δεν είναι τυχαία και απρόβλεπτη στη φύση.

Κάθε ον τείνει να πραγματώσει το προδιαγεγραμμένο σκοπό του (τέλος). Ο σπόρος έχει τις φυσικές προδιαγραφές και τη δυνατότητα (δυνάμει) να αποκτήσει τη μορφή του δέντρου (ένεργεια), ανεξάρτητα από το αν εξωγενείς παράγοντες του επιτρέψουν να φυτρώσει. Τίποτα δεν μπορεί να υπάρξει *ένεργεια* αν δεν υπάρχει *δυνάμει*.

Ψυχή και έμβια όντα

Τα κινούμενα θνητά όντα διαιρούνται σε δύο ομάδες με κριτήριο την ύπαρξη της *ζωής*: *έμψυχα* και *άψυχα*. Τα έμψυχα διακρίνονται κατά ιεραρχική κλίμακα σε φυτά, ζώα και τον άνθρωπο και η ψυχή τους είναι προικισμένη με διαφορετικές ικανότητες (πρόσληψη τροφής, αύξηση, φθορά, κίνηση και ανάπαυση, αίσθηση, νόηση). Τα φυτά διαθέτουν μόνο *θρεπτική* ψυχή (έχουν ικανότητα πρόσληψης τροφής και αναπαραγωγής). Τα ζώα διαθέτουν επιπλέον *αισθητική* ψυχή (έχουν την ικανότητα να κινούνται και να αισθάνονται), ενώ ο άνθρωπος είναι προικισμένος και με *διανοητική* ψυχή (έχει την ικανότητα για σκέψη και επομένως υπερέχει των άλλων έμβιων όντων). Η ψυχή δεν είναι αθάνατη ούτε έχει ξεχωριστή ύπαρξη από το σώμα όπως στον Πλάτωνα. Ανήκει στο σώμα και του προσδίδει ζωή για να εκτελέσει τις λειτουργίες για τις οποίες είναι πλασμένο εκ φύσεως (π.χ. ένας σπόρος δεν έχει ψυχή, όμως ένα δέντρο έχει).

Στο πεδίο της έμβιας φύσης εκδηλώνεται η τελεολογία (η ιδέα ότι τα όντα έχουν σκοπό) στο μέγιστο βαθμό. Όλες οι βιολογικές διαδικασίες στοχεύουν στην αναπαραγωγή και διατήρηση των ειδών. Η σταθερότητα και η αιωνιότητα των ειδών αποκλείουν κάθε μορφή βιολογικής εξέλιξης, όπως στο σύστημα του Δαρβίνου για παράδειγμα.

Ο θεός ως κινούν ακίνητο

1. Κάθε κίνηση απαιτεί ένα κινούν προς το κινούμενο (εξωτερικό κινούν ή σκοπό κίνησης).
2. Κάθε κινούν καθότι και αυτό κινούμενο απαιτεί ένα περαιτέρω κινούν και έτσι η αλυσίδα των φυσικών κινήσεων θα εκτεινόταν επ' άπειρον.
3. Επίσης η σειρά των διαδοχικών ωθήσεων σε κίνηση για να διαδοθεί θα απαιτούσε άπειρο χρόνο.
4. Άρα χρειαζόμαστε μια αρχή, ένα κινούν ακίνητο, που να μη χρειάζεται ένα περαιτέρω κινούν για να ολοκληρώσει την αλυσίδα των κινήσεων.
5. Το πρώτο κινούν, που ταυτίζεται με τον θεό, δρα ως το τελικό αίτιο της όλης κινητικής διαδικασίας. Είναι άυλο, ακίνητο και έχει καθαρή νόηση και λόγω αυτών των ιδιοτήτων του αποτελεί αντικείμενο έρωτα για όλη τη φύση. Στο ουράνιο επίπεδο, τα σώματα κινούνται κυκλικά, την κίνηση που μοιάζει περισσότερο από κάθε άλλη με τη θεία ακινησία. Στο υποσελήνιο επίπεδο, η επιθυμία για κατάκτηση της θείας αιωνιότητας εκφράζεται με την αναπαραγωγή, μέσω την οποίας εξασφαλίζεται η διατήρηση του είδους.